

Kétszer három néha hat

Irodalmunk fénykorát éljük-e? Ahhoz képest, hogy ennél valószínűleg csak rosszabb lesz: igen. Ahhoz képest, hogy nem látok Adyhoz, József Attilához, Weöreshöz mérhetőt, nem. A prózában talán? Na, nem a híres „paradigmaváltás” miatt, bár lehet, hogy még újragondolva, ilyesmiről is beszélhetünk (mert hát ilyesmit mindig lehet mondani). Ám térjünk csak vissza a költészethez! Hiszen van több életmű, amely nagy versekkel, mély ön- és korismerettel épül klasszikussá. Olyan szinten, ahol már nincs értelme a hasonlítgatásnak. Hát akkor itt se hagyjuk magunkat félrevezetni.

Ami most feltűnő, hogy harminc éves kor alatt még mindenki csak tehetség. Sőt lassan a negyven éven aluliak a fiatal írók. Az igazán jelentősek, akikre rá merjük mondani, hatvan, de inkább hetven fölött vannak (illetve voltak a XXI. században, a mára halottak). Fogy az utánpótlás? Térey, Fekete Vince korosztálya alatt nem tudnék valószínű befutót mondani. Sok a tehetség, sok a profi, de tudjuk: ahol sok a jó mű, kevés az igazán nagy alkotó. Nem irányul már annyi – és olyan – figyelem az irodalomra, amennyi felhajtóerővé sűrűsödhetne? Vagy olyan átláthatatlan a köd, hogy belevesznek a próbálkozások? Levegőért küzdve nincs idő a lélek balga fényűzésére? Könnyen csúszik az ember sablonos siránkozásba. Pedig egyelőre még a bőség, a választék nagysága hoz zavarba.

Eleve volt néhány biztos kedvencem. A többi véletlenszerűen, talán didaktikai (ismerjétek meg őt is) vagy biztonsági (nehogy később megbánjam) szempontból választottam. Meg kényelemből: olyat, akit már így vagy úgy átgondoltam, nem kellett utánanézni. Fehér Béla például valaha az elsők közt lett volna, de már rég olvastam, elbizonytalanodtam. Krasznahorkai néhány könyve szintén meggyőzőtt, de ugyanaz. Sok mindent nem olvastam. Spiró *Fogságára* például kíváncsi volnék, mert megbízható forrásból – ellendrukkertől – hallottam remekműnek nevezni, igaz, majdnem hasonlóan megbízható forrásból mást is hallottam. Annak idején *Az Ikszek*, újabban a *Tavaszi tárlat* elismerésre készített, de emlékszem tőle erőltetett lekerekítésekre is, így semmit sem zárok ki. Kellemes meglepetéssel olvastam Wodiáner-Nemessuri Zoltán történelmi trilógiá-

STURM LÁSZLÓ (1967) irodalomtörténész. Szombathelyen egyetemi docens, a *Kortárs* kritikai szerkesztője.

jának első kötetét, de ki merne viszonylag ismeretlen író egyetlen kötetére alapozni? (Az éppen megjelent másodikat már nincs időm elolvasni leadásig.) Vagy ott van Czákó. Elismeréssel követem, ahogy a legnagyobb kérdésekhez próbál fogást keresni, ahogy tud derűs lenni. Hogy ez végül mire elég, arról viszont nem tudnék még egyértelműt mondani.

A költészetben: csak nemrég jöttem rá, igen megkésetten, hogy Juhász Ferenc a legnagyobbak közé tartozik. Talán az utolsó óriás. Ám akkora az életmű, hogy nem éreztem felkészültnek magam, hogy róla írjak. Jó ürügy, hogy ő inkább XX. századi. Az ürügyet persze hatályon kívül helyezi, hogy élete végén is tudott újat és nagyot hozni. Ágh István az utóbbi másfél-két évtizedben még korábbi önmagát is felülmúlni látszik, szikáran tárgyilagos művei a nagyság levegőjét árasztják. Ám itt se mindig ellenőriztem még a folyóiratbeli versek hatását kötetegészekbe helyezve. Bertók Lászlót csak azért mellőztem, és döntöttem végül Dobai mellett, mert az utóbbi talán kevésbé ismert, legalábbis mint költő. Csak ezért.

Próza-köteteim: Szilágyi István *Hollóidő*, Karátson Gábor *Ötvenhatos regény*, Bodor Ádám *Verhovina madarai*.

Költőim: Takáts Gyula (elsősorban 2007-es *Hol is a Volt* kötetével), Marsall László (emeljük ki 2002-es gyűjteményes kötetéből a 2001-ben megjelent *A megpördített orsót*) és Dobai Péter (legyen a 2011-es *Emlék az ember*, de éppígy lehetne a 2008-as *Emlékek jövőidőben*).

A *Hollóidő* talán vitán fölül áll. Veretes stílusa, az adott kort egyetemes magyar történelmi tablóvá emelő megfontoltsága, naturalizmustól szürrealizmusig nyújtózó realizmusa – hadd elevenítsem föl csak erre az alkalomra a régi partalan fogalmat – számos elemzést, elismerést váltott ki.

Karátson Gábor regénye vallomás, napló, emlékirat, esszé. Saját sorsában meglátja az ország sorsának alakulását (és fordítva), az egyes momentumokhoz pedig mindig tud olyan érintőt húzni, hogy a tüntető szubjektivitás szinte egyetemes szubjektivitássá – vagy objektivitássá? szubjektivitás és objektivitás meghaladásává? – nemesül. A magyar történelem, a kereszténység (még inkább: Jézus alakja), a kínai kultúra, a keleti bölcsesség, a környezetvédő mozgalom, a magyar irodalmi hagyomány – és még mi minden – bizonyul a személyes létezés kódjának. Van, aki szerint túlírt. Inkább kedvvel írt mű. De a kedvet szigorú mérlegelés, átgondolt szerkezet és mindenekelőtt jó arányérzék és lényeglátás irányítja. Egyben 56 igazi regénye. (Amit annyian hiányolnak: pedig lám.) És méltó hozzá az életművet záró *A csodálatos kenyérszaporítás* is.

A *Verhovina madarai* folytatja Bodor Ádám témáját, hangnemét. Befulladt Európa-periféria, baljós töménység. Nekem ő tűnik a „prózaforodulat” emblematikus figurái közül a legmaradandóbbnak. Legújabb regénye azonban tovább is megy, mint a korábbiak. Már a reménysugarat sem tagadja meg az olvasótól, ha nem is adja könnyen, sem egyértelműen. És én felfedezni véltem néminemű magyar történelmi kódot ebben a művében, ami szintén újabb réteggel gazdagítja munkásságát.

Takáts Gyula kilencvenes évei közepén adta ki ezt a kötetet, amely nem csökkenő, inkább összegző költői erőről tanúskodik. Fényteli, plasztikus képei

letisztult, derűs létköltészetet közvetítenek. Táj (elsősorban Somogy és Balatonvidék), tartás, életmód és költészet egységét. És a művei kapcsán gyakran emlegetett, idézett „hasznos szépség” reménye ömlik el az olvasón: a fölmutatott, megfogalmazott szépség hite szerint magához vonja az eszmélkedést, így egy kicsit megemeli a világot, és mi vele hiszünk ilyenkor.

Marsall-lal magam felé is hajlik a kezem, hiszen én írtam róla nemrég monográfiát. Menti elfogultságomat, hogy vele foglalkozva egyre nagyobb csodálat vett erőt rajtam, nem a kiismerhető és letudható költők közül való. Matematizáló tanulmányainak szigora, Weöres mellett elsajátított tudása jól szerkesztette, verstanilag is bravúrossá teszik utánozhatatlan képzeletgazdagságú verseit. *A megpördített orsóban* a meglepőnél meglepőbb témák, fordulatok, kiszólások fölfűzhetők a nyitó képvers által fölvetett meghasonlásra: a karácsony vagy az ördög, az életfa-karácsonyfa vagy az ürülékké semmisülés felé visz a modern világ útja?

Dobai monomániásan idézi és idézi újra ifjúságát. Fő témája mellé csak a képzőművészeti alkotások lírai értelmezése zárkozhat néha. A túlcsonduló nosztalgiát azonban mindig a megismerést, az értelmet firtató filozófiai kétség és rémület kígyószemébe villantja. Hogy aztán a kígyószem enyhül vagy a múlt merevedik ki?

A kultúrát, irodalmat elöntő áramlatokon, hatalmokon egyensúlyozó új Noé-bárcába ezt a hatást vizionálok, hogy áthatolva a sötétségen, útközben is, egy remélt szebb jövőben is hassanak, elevenítsék föl, ami napjainkból számít. És kívánczozna melléjük az esszé- és tanulmányírók hármassága, de szerencsére ez már nem volt feladat.

